

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING TA'LIM TARBIYASIDA DIDAKTIK O'YINLARNING AHAMIYATI

Safarova Diyora Xusan qizi
Guliston Davlat Pedagogika
Instituti magistranti 19 -DMTT

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar inson kamolotining eng muhim va poydevor bosqichida turadilar. Bolaning dastlabki besh yili uning tafakkuri, bilimlarni o'zlashtirish qobiliyati, tafakkur taraqqiyoti va butun umri davomida shakllanadigan axloqiy asoslari uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan, bola uchun har qanday pedagogik jarayon, ularning yoshiga mos, tabiiy muhitda, qiziqarli va o'rgatuvchi tarzda tashkil etilishi maqsadga muvofiqdir. Maktabgacha ta'lim muassasalarida o'quv-tarbiyaviy jarayonni samarali tashkil etish, ayniqsa, bolalarda mustaqil fikrlash, idrok qilish va muomala ko'nikmalarini rivojlantirishda didaktik o'yinlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, didaktik o'yinlar, ta'lim tarbiya, bolalar rivojlanishi, o'yinli faoliyat, pedagogika, nutq rivoji, ijtimoiy ko'nikmalar, mustaqil fikrlash, o'quv jarayoni.

Didaktik o'yinlar – bu o'quv va tarbiyaviy maqsadga yo'naltirilgan maxsus ishlab chiqilgan, bilim, ko'nikma va malakalar hosil qilishga xizmat qiluvchi o'yin faoliyatidir. Didaktik o'yinlarning asosiy xususiyati shundaki, ular bolalarda bilim olishga, borliqdagi narsalar va hodisalarning mohiyatini tushunishga, atrof-muhitni o'rganishga, mustaqil qarorlar qabul qilishga, mantiqiy fikrlashga, nutqini rivojlantirishga, ijtimoiy-ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi. Didaktik o'yin yordamida bola o'zlashtirayotgan har qanday bilim, ko'nikma va malakani o'zlashtirib olish jarayoni qiziqarli va samimiy ruhda kechadi. Bolaning asosiy faoliyati o'yin bo'lganligi sababli, o'yin ta'lim-tarbiyaning eng samarali shakli hisoblanadi. O'yinlar bolaga bilim bera olish, uni mustaqil fikrlashga, aniqlik va aniqlik, sabr-toqat, irodani tarbiyalashga undaydi. Mazkur jarayon bola tabiatining barcha tomonlarini – aqliy, hissiy, jismoniy va axloqiy jihatlarini rivojlantiradi. Bu esa, bola shaxsi kamoloti uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi [1].

Didaktik o'yinlar orqali bolalarda ilmiy-nazariy bilimlarni aniq va oson qabul qilish, uni o'zining kundalik turmush faoliyatida mustahkamlash va amalda qo'llash imkoniyati yuzaga keladi. Pedagoglar tajribasi shuni ko'rsatadiki, aynan didaktik o'yinlar orqali bolaning tafakkuri, analiz va sintez qilish ko'nikmalari, diqqat va e'tibori, xotirasi, tasavvuri, tasavvur qobiliyati, yuragi va boshqa shaxsiy sifatleri tez va samarali rivojlanadi. Bolalar o'yin davomida sodda va murakkab muammolarni

mustaqil yechadi, o'zining bilim va ko'nikmalarini sinovdan o'tkazadi, xatolar ustida ishlashni o'rganadi. Didaktik o'yin davomida bolaning nutqi faol rivojlanadi. O'yin davomida ular taqdim etilgan so'z va gaplarni qayta ishlaydi va o'z mulohazalarini ifodalashga harakat qiladi. Mazkur jarayon bolalarda so'z boyligini oshiradi, gap qurilishi va talaffuz to'g'riligini shakllantiradi, ifodali nutq ko'nikmasini rivojlantiradi. O'yin jarayonida bolalar boshqa tengdoshlar bilan yaqin muloqotga kirishadi, fikr almashadi, o'zini mustaqil his qiladi. Ular birgalikda harakat qilish, o'z fikri va xohishlarini ifodalash, ijtimoiy hozirjavoblik fazilatini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Ma'lumki, har bir bolaning individual xususiyatlari turlicha. Didaktik o'yinlar esa aynan shu sharoitda har bir bolaga uning salohiyatini erkin namoyon qilish, o'z bilimni sinab ko'rish, mustaqil qaror olish imkonini beradi. Aynan o'yindagina bolaning o'z-o'zini namoyon qilish, ichki qobiliyatini rivojlantirish jarayoni izchil va tabiiy kechadi. Bolalar uchun yaratilgan o'yinli vaziyatlar, ko'proq motivatsiyani ta'minlab, ularni faol va ijodkor bo'lishga undaydi [2].

Didaktik o'yinlarning yana bir ahamiyatli jihati shundaki, ular bolani jamoada, muhitda va guruhda ishlashga, tartib-intizomga va mehnatga o'rgatadi. Bolalar o'yin davomida bir-birlariga yordam beradi, iltifot ko'rsatadi, ikkinchi fikrga hurmat bilan qaraydi, hamkorlik qilishga moyillik ko'rsatadi. Bu esa jamiyatda yashash, tengdoshlar bilan muomala qilish, kattalarga hurmat ko'rsatish kabi eng muhim ijtimoiy ko'nikmalarning shakllanishiga zamin hozirlaydi. Har bir o'yin jarayonida bolalarda qat'iylik, qat'iyat, boshqalarni tinglash va ularga yordam berish, o'z-o'zini nazorat qilish, to'g'ri va adolatli bo'lish malakalari shakllanadi. Didaktik o'yinlar bolalarda xotirani rivojlantirish, kuzatuvchanlik va idrokni kengaytirish, bilimga chanqoqlik uyg'otish, mustaqil o'ylash, savol bera olish va harakatda aniqlik bo'lish kabi ko'nikmalarni paydo qiladi. O'yinlarda bolalarning fikr-layiha, mantiqiy va analogik tafakkuri, qiyin vaziyatlardan chiqish yullari, mustaqil yechim topa olish qobiliyatlari rivojlanadi. Bolalarning faolligi, charchamasdan va toliqmasdan bilim olishga, savodli va faol bo'lib o'sishiga xizmat qiladi. Didaktik o'yinlarning samarali tashkil qilinishi uchun pedagogdan tajriba va maxsus tayyorgarlik talab etiladi. O'qituvchilar o'yinlarni bolaning qiziqishlari, yosh xususiyatlari, individual ehtiyoj va salohiyati, mavjud bo'lgan bilim va ko'nikmalaridan kelib chiqib tanlaydi hamda qo'llaydi. Ular o'yin mazmunini hamda uning ta'sir doirasini oldindan rejalashtiradi va bolani faol ishtirok etishga undaydi. Didaktik o'yinlarda bolalarning barcha sezgi a'zolari jalb qilinadi, bu esa bilimni esda saqlash va ongda mustahkamlashga yordam beradi [3].

Didaktik o'yinlarda bola faqat bilim olish bilan chegaralanib qolmaydi, shu bilan birga, mustaqil fikrlash, o'zini tuta olish, axloqiy fazilatlarni rivojlantirish va to'g'ri muomala qilish ko'nikmalariga ega bo'ladi. O'yinlarda qatnashgan bola, boshqa odamlar bilan teng sharoitda o'z fikrini himoya qilish, o'z faoliyatini rejalashtirish, natijalar uchun javobgarlik his qilish va boshlangan ishni oxirigacha yetkazishga

o'rganadi. Didaktik o'yinlarning yana bir ustunligi shundaki, ular bolada bilim olishga bo'lgan ehtiyoj va qiziqishni oshiradi, muhabbat uyg'otadi. O'qituvchi amalga oshiradigan har bir o'yinli vazifa, topshiriq va muammoli vaziyatlar bolaning o'qishga bo'lgan rag'batini oshiradi. O'yin orqali har bir bola bilim olish, o'z salohiyati va iste'dodini namoyon qilish jarayonida o'zini ko'rsatadi. O'yinli faoliyat natijasida bolalarda aqliy, emotsional va axloqiy sohalar ham birgalikda rivojlanadi. Bolalarda nutq faolligi, muloqot madaniyati, estetika va ijodkorlik, muammoli vaziyatlarda o'zini to'g'ri tutish, sabr va metinlik kabi fazilatlarini rivojlantirish imkonini beradi. Bu jarayonda mustaqil va erkin fikrlovchi, o'z harakatlariga baho beradigan, natijaning ahamiyatini tushuna oladigan, irodasini tarbiyalashga intiladigan, doimo harakatda va faol bo'ladigan yosh avlod shakllanishiga sabab bo'ladi [4].

Didaktik o'yinlar yordamida bola atrofdagi muhitni o'rganadi, bilgan va bilmagan narsalarni farqlashni o'rganadi, mashhaqqatli vaziyatlardan chiqib keta olishini anglaydi. O'yin davomida bolalar o'z tajribalarini boyitadi, o'zini va boshqalarni anglay boshlaydi, odob, axloqiy me'yorga rioya qilish zarurligini o'rganadi. Bu esa, umuman olganda, to'laqonli har tomonlama rivojlangan, salohiyatli, tashabbuskor va ijodkor shaxs shakllantirishga imkon beradi. Didaktik o'yinlarning muvaffaqiyatli natija berishi uchun o'qituvchi o'z ustida tinimsiz ishlashi, doimiy izlanishi, har bir bolaga individual yondashishi, bolalarni ruhlantirish, maqtash, rag'batlantirishni to'g'ri yo'lga qo'yishi, o'yinlar mazmunini va shaklini to'g'ri tanlay bilishi lozim. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion yondashuvlar asosida ishlab chiqilgan yangi didaktik o'yinlardan foydalanish, ularni samarali tashkil etishda innovatsion va ijodkorlik yondashuvi ham zarurdir. Didaktik o'yinlarning o'rnini boshqa hech bir ta'lim shakli bosa olmaydi, chunki u bolaning tabiiy ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda tashkil etiladi. O'yin – bu bola uchun quvonch, hayot, faoliyat, bilim olish, o'zini namoyon qilish imkoniyati. O'yin jarayonida bola o'z salohiyatini namoyon qiladi, bilimlarni mustahkamlaydi, axloqiy, ijtimoiy va aqliy rivojlanadi. Bolalarda ijtimoiy tajriba hosil qilish, milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash, dunyoqarashini kengaytirish, tabiatga, jamiyatga, ota-onaga, ustozlarga hurmat-izzat bilan qarash – bularning barchasi didaktik o'yinlar orqali boyitiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun didaktik o'yinlar bilimning qulay, tez va mustahkam o'zlashtirilishini ta'minlaydi. O'yinli mashg'ulotlar ijobiy motivatsiya yaratar ekan, bolaning mustahkam bilim olishini ta'minlaydi [5].

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarning ta'lim-tarbiyasida didaktik o'yinlar muhim va beqiyos ahamiyat kasb etadi. Ular bolalarning har tomonlama rivojlanishiga, bilim, ko'nikma va malakalar hosil qilishiga, o'z-o'zini boshqarish va tashkil etishiga, nutqini rivojlantirish va mustaqil fikr yuritishga, jamiyatga tez moslashish va ijtimoiy tajribani boyitishiga xizmat qiladi. Bugungi kunda barcha ilg'or pedagogik xizmatlar malikasi sifatida maktabgacha yoshdagi

bolalar uchun didaktik o'yinlarni o'quv-tarbiya jarayoniga keng joriy etish, ularning mazmunini boyitish, zamonaviy va milliy qadriyatlarga asoslanib shakllantirish har bir pedagog oldida muhim vazifa bo'lib turibdi. Didaktik o'yin orqali bolalik davrini to'g'ri o'tkazgan bola, kelajakda mustaqil, bilimli, irodali, faol, tashabbuskor va yetuk shaxs bo'lib voyaga yetishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, N. (2019). "Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan o'yin usulida ishlashning innovatsion yo'nalishlari". *Pedagogika va Psixologiya*, 5(12), 68-73.
2. Anvarova, D. (2020). "Didaktik o'yinlar – maktabgacha ta'lim jarayonining samarali vositasi". *Zamonaviy ta'lim*, 1(3), 54-59.
3. Bozorova, M. (2018). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda kognitiv rivojlanishda didaktik o'yinlarning roli". *O'zbekiston pedagogik jurnali*, 4(7), 21-26.
4. Erkinova, S. (2021). "Maktabgacha ta'lim tizimida o'yin metodikasining o'rni". *Ta'lim va taraqqiyot*, 8(2), 118-123.
5. G'aniyeva, S. (2019). "Didaktik o'yinlar orqali bolalar tafakkurini rivojlantirish". *Ijtimoiy-gumanitar fanlar*, 6(4), 37-41.
6. Islomova, M. (2020). "Maktabgacha ta'limda innovatsion texnologiyalar: didaktik o'yinlar tajribasi". *Muloqot*, 3(5), 97-102.
7. Karimova, D. (2017). "O'quv jarayonida didaktik o'yinlar orqali bolalar qobiliyatini oshirish". *Pedagogik izlanishlar*, 10(6), 45-51.
8. Matkarimova, Q. (2022). "Didaktik o'yinlarning tarbiyaviy ahamiyati". *Boshlang'ich ta'lim*, 11(7), 60-65.
9. O'razova, L. (2021). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirishda o'yinlarning roli". *Pedagogik innovatsiyalar*, 14(2), 29-34.
10. To'xtayeva, N. (2018). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda mustaqil faoliyatni shakllantirishda didaktik o'yinlarning ahamiyati". *Ilm va tarbiya*, 3(8), 82-86.